

Vedlegg 3

Sammendrag av høringsuttalelser med fylkesdirektørens vurdering

Se [Postliste](#) for innspillene i fulltekst.

Følgende har gitt uttalelse til høringsforslag til planprogram for regional plan for klima, energi og grønn omstilling:

1. Bane Nor SF	16. Direktoratet for
2. Statsforvalteren i Rogaland	mineralforvaltning med
3. Porsgrunn kommune	Bergmesteren for Svalbard (DMF)
4. Statsforvalteren i Vestfold og
Telemark	17. Telemark bondelag
5. Kystverket	18. Bamble kommune
6. Skien kommune	19. Powered by Telemark
7. Nye Veier AS	20. Jernbanedirektoratet
8. Mattilsynet	21. Lede AS
9. Nome kommune	
10. Kragerø kommune	
11. Herøya Industripark	
12. NVE	
13. Vest-Telemarkrådet	
14. Universitetet i Sørøst-Norge	
15. Skagerak Energi AS	

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
1	Bane Nor SF	1. Statlige føringer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging vektlegger viktigheten av å fremme utvikling av kompakte byer og tettsteder, redusere transportbehovet og legge til rette for klima- og miljøvennlige transportformer. Bane NOR mener det må legges opp til en utvikling som styrker og bygger opp under effektive, kollektive transportformer. Bane NOR er videre opptatt av å understøtte jernbanens drift- og trafikkavvikling gjennom bærekraftig knutepunkt-, by- og stedsutvikling. Regional plan bør legge vekt på å understøtte en slik utvikling. 2. Regjeringen har som målsetning å overføre mer gods fra vei til bane. Bane NOR mener det er viktig at den regionale planen legger vekt på betydningen av godstransport på bane som en miljøvennlig transportform. 3. Hendelser knyttet til flom og skred med påfølgende ødeleggelse av jernbaneinfrastrukturen gir risiko for lange perioder med stengte jernbanestrekninger. Jernbanen har svært begrensede muligheter for omkjøring dersom infrastrukturen skulle bli skadet ved utglidning av sporgrunn. Behovet for klimatilpassing i vassdrag oppstrøms jernbanen og forebygging mot konsekvenser av naturskade har økende betydning for jernbanens stabilitet. Forebygging i form av klimatilpassing er svært viktig å få inn i fylkeskommunens planverk på alle plannivå.	1. Innspillene vurderes også relevante for de regionale plan for arealbruk og mobilitet i Grenland og Telemark (oppstart 2026). Regional plan for arealbruk og mobilitet i Grenland er orientert om innspillet. 2. Innspillene tas med videre i planprosessen og vurderes relevant både for klima og grønn omstilling. 3. Klimatilpassing er del av planen med mål om å redusere klimarisiko og sikre karbonrike arealer og økosystemtjenester.
2	Statsforvalteren i Rogaland	1. Statsforvalteren i Rogaland anbefaler Telemark fylkeskommune å søke kompetanse- og kunnskapsutveksling med Rogaland fylkeskommune som er i slutfasen av utarbeidingen av sin regionalplan for natur og	1. Kompetanse- og kunnskapsutveksling med Rogaland fylkeskommune, samt andre relevante fylkeskommuner, vil være viktig i kommende kunnskapsinnhenting.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		klimaomstilling. Særlig prosessuelle erfaringer gjort av Rogaland fylkeskommune kan være nyttige å dele over fylkesgrensene. 2. Vi anbefaler også at Telemark fylkeskommune legger opp til ambisiøse klima- og miljømål. Hurtig og varig reduksjon i utslipp av klimagasser vil være et svært viktig bidrag til å ivareta de viktige naturområdene som Rogaland, Telemark og andre fylker i felleskap er satt til å ivareta. Dette kan bidra til å redusere klimaendringenes negative effekter på sårbare arter, enten det er natur-, plante-, eller dyrearter.	2. Det vil i planprosessen frem mot planforslag utarbeides nytt klimamål for Telemark fylke. Det vil også utarbeides mål for opptak og lagring av karbon i arealer.
3	Porsgrunn kommune	Porsgrunn kommune er positiv til at fylkeskommunen legger opp til planprogram for regional plan for klima, energi og grønn omstilling. Kommunen viser til at de har innspill til planprogrammet. 1. Porsgrunn kommune viser til rammeverket UFF (unngå, flytte, forbedre) og trilemmaet mellom klima, natur og energi/næringsutvikling. Kommunen anbefaler at planprogrammet blir tydeligere på hvordan UFF danner grunnlag for avveier og at planen blir tydeligere på utfordringene i trilemmaet. Porsgrunn kommune er positiv til satsing på mer energi og nett og viser til nylig kunnskapsgrunnlag utarbeidet for Grenlandssamarbeidet. 2. Porsgrunn kommune viser til offisiell definisjon av grå arealer gitt av kommunal- og distriktsdepartementet. 3. Porsgrunn kommune peker på naturens egenverdi og savner et større fokus på kartlegging av natur. Det ønskes	1. Planprogrammet tydeliggjøres med viktigheten av «unngå» i UFF og hvordan det er tenkt benyttes. 2. KDD sin definisjon av grå arealer legges til grunn i videre arbeid. 3. Fylkesdirektøren viser til Porsgrunn kommune sitt innspill på natur. I den regionale planen er det særlig naturens rolle i klimatilpasning og karbonlagring- og opptak i skog og arealer som er hovedfokuset. Generell kartlegging av natur er i utgangspunktet ikke med i videre planprosess. Tydeligere føringer for hvordan ulike interesser skal avveies blir del av planprosessen. 4. Fylkeskommunens rolle vil tydeliggjøres i planprosessen. 5. Porsgrunn kommune sine ønsker til medvirkning tas med i videre planprosess.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		også tydelige føringer for hvordan ulike interesser skal avveies. Porsgrunn kommune viser til at klimagassutslippene ikke vil reduseres uten kraft og nett og at arbeidet i hovedsak vil gjennomføres i kommunene. Føringer og forventninger til kommunene må tydeliggjøres. Porsgrunn kommune viser til at Miljødirektoratet skal utarbeide ny nasjonal klimasårbarhetsanalyse og anbefaler at denne trekkes frem. 4. Porsgrunn kommune viser til at fylkeskommunens ansvar og roller i de forskjellige temaene bør gå tydelig frem i planen. 5. Porsgrunn kommune oppfordrer til arbeidsverksted med politisk deltakelse og frokostmøter for formidling av kunnskap. Videre anbefaler kommunen at høringsperioden unngår sommer og fellesferie slik at det sikres bedre medvirkning. 6. Porsgrunn kommune anbefaler at planen tar inn FNs bærekraftsmål. 7. Porsgrunn kommune sitt høringssvar inkluderer en uttalelse fra Miljørettet helsevern i Grenland. Her vises det til viktigheten av miljørettet helsevern og at konsekvensene av klima- og miljøendringer på folkehelse må synliggjøres.	6. FNs bærekraftsmål og bærekraftsdimensjonene tas med i videre planarbeid. 7. Fylkesdirektøren merker seg innspillet om miljørettet helsevern. Folkehelse i Telemark fylkeskommune er koblet på prosessen og relevansen avklares i planarbeidet.
4	Statsforvalteren i Vestfold og Telemark	<u>1. Planens utredningsbehov</u> Kunnskapsbehovet som presenteres i planprogrammet er relevant for å løse de utfordringene planen er ment å løse,	1.Fylkesdirektøren merker seg anbefalingen om kritisk gjennomgang av utredningsbehovet. I endelig versjon er det gjort en vurdering rundt dette og antall punkter er

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		men temaene er svært omfattende, både i antall og i innhold. Det er totalt 31 kulepunkter med kunnskapsinnhenting, og ni delmål som skal ha egne strategiske føringer, retningslinjer og bestemmelser. Innholdsmessig er flere av punktene relativt kompliserte og ressurskrevende å jobbe frem, for eksempel de fire kulepunktene under hovedmål 3, delmål «bevare karbonrike arealer og økosystemtjenester». Blant annet finnes det ikke ennå et nasjonalt system for naturregnskap på lokalt og regionalt nivå. Miljødirektoratet tar sikte på å levere en veileder for dette innen utgangen av 2026. I tillegg vil vurdering av «muligheter til og verdien av» restaurering av natur kreve kartlegging i felt, noe som er både kostnadskrevende og tidkrevende. I det videre arbeidet anbefaler vi fylkeskommunen å ha en kritisk gjennomgang av kunnskapsbehovet for planen og prioritere de temaene som har størst betydning for valg av mål og tiltak. Ambisjonen må være å lage en plan som har gjennomføringskraft, ikke nødvendigvis en kunnskapsrik plan som ikke kan omsettes i praksis. <u>2. FNs bærekraftsmål</u> Regjeringen har bestemt at FNs 17 bærekraftsmål, som Norge har sluttet seg til, skal være det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største utfordringer. Ifølge FN kan to tredjedeler av delmålene bare nås gjennom lokal innsats. Implementeringen av bærekraftsmålene i fylkeskommuner og kommuner skjer gjennom samfunns- og arealplanleggingen. Fylkeskommunenes rolle som regional myndighet er avgjørende for å kunne konkretisere arbeidet,	justert ned. Blant annet er kunnskap som kan innhentes via andre prosesser tatt ut av listene. 2. FNs bærekraftsmål og bærekraftsdimensjonene tas med i videre planarbeid. 3. KDD sin definisjon av grå arealer legges til grunn i videre arbeid. 4. Fylkesdirektøren merker seg innspillet rundt landbruket. Landbruksstrategien tas inn i regionale føringer og landbrukets rolle vil tydeliggjøres i planprogrammet. 5. Planens handlingsdel er tydeliggjort i planprogrammet og skrevet inn som eget underkapittel.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		identifisere målkonflikter, og innføre de riktige tiltakene på tvers av kommunegrenser. Vi savner en omtale av bærekraftsmålene i planprogrammet. I det videre arbeidet med den regionale planen, anbefaler vi en konkretisering av hvordan bærekraftsmålene inkluderes og følges opp gjennom planen. Det er særlig viktig å peke på målkonfliktene og vurdere om planen kan bidra til å redusere konfliktnivået og fremme alle de tre bærekraftsdimensjonene; sosial, økonomisk og miljømessig. <u>3. Grå arealer</u> Det er positivt at planprogrammet i flere sammenhenger legger opp til økt kunnskap om og bruk av eksisterende arealer som allerede er utbygd. Vi gjør oppmerksom på at Kommunal- og distriktsdepartementet har kommet med en ny definisjon av «grå arealer»; arealer som allerede er tatt i bruk, eller sterkt påvirket av menneskelig bygge- og anleggsaktivitet, herunder alle typer bebyggelse, konstruksjoner og permanent opparbeidet overflate samt tilhørende arealer. Grå arealer - regjeringen.no <u>4. Landbruk</u> Landbruk er nevnt som et eksempel på sirkulære verdikjeder, men er ellers ikke en del av planen. Fylkeskommunens arbeid med ny strategi for landbruket er ikke omtalt i kapittelet for regionale føringer, s. 7-8 i planprogrammet. Landbruk er en viktig del av næringslivet i Telemark. Landbruket er i tillegg en kilde til klimagassutslipp og har ligget på mer enn 100.000 tonn CO2-ekvivalenter de siste	

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		årene. Samtidig er skog pekt på som viktig karbonlager i SPR-AM. Vi anbefaler fylkeskommunen å vurdere landbrukets rolle i regional plan for klima, energi og grønn omstilling, samt omtale avgrensningen mot ny landbruksstrategi. <u>5. Planens handlingsdel</u> Klimaplanens handlingsdel er ikke spesifikt nevnt i planprogrammet, men det står på s. 7 at det skal «defineres ambisjoner, mål og tiltak som skal bidra til måloppnåelse av hovedmålene i Side: 3/3 Telemarksplanen». Vi legger til grunn at dette er ment å oppfylle plan- og bygningslovens § 8-1, fjerde ledd som sier at «(s)om del av regional plan skal det samtidig utarbeides et handlingsprogram for gjennomføring av planen».	
5	Kystverket	Kystverkets uttalelse: Det fremgår av planprogrammet at industri og næringsliv i Telemark er en vesentlig del av løsningen for overgangen til et lavutslippssamfunn, samtidig som det må legges til rette for at industri og næringsliv kan være konkurransedyktig. I Telemark er Grenland et nasjonalt viktig industrielt tyngdepunkt, med flere viktige havner. Det er sterkt press på sjønære områder og arealer i sjø, og særlig press på omdisponering av næringsareal til andre formål. I planprogrammets avsnitt om å sikre riktige arealer og infrastruktur, går det fram at videreutvikling av eksisterende nærings- og industriområder må prioriteres. Kystverket ser det som svært viktig at næringsvirksomhet som i dag er avhengig av tilgang til sjøen fortsatt sikres arealer.	Omtale av transportinfrastruktur tas inn i planprogrammet. Vurderes relevant både for tema klima og grønn omstilling.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		Det er forventet en økning av elektriske fartøy i fremtiden. I den forbindelse ser Kystverket som viktig at planen tar inn et avsnitt om å sikre arealer til alternative drivstoff og landstrømanlegg på havneområder. Vi ser frem til å følge planarbeidet og ber om å bli holdt orientert videre.	
6	Skien kommune	Skien kommune er positive til at fylkeskommune legger opp til et planprogram som får frem kompleksiteten i arbeidet med klima, energi og grønn omstilling. 1. Skien kommune viser til klimamålene fra tidligere klimaplan og nasjonale mål og ber om at planen er tydeligere på hvilke utslipp som legges til grunn og hvilke mål som kan forventes i kommende plan. <u>2. Bruken av rammeverket UFF</u> Kommunen viser til at tiltaket «unngå» er lite omtalt, samtidig er det unngå som vil ha størst effekt. Planprogrammet bør være tydeligere på hvordan UFF skal danne grunnlag for avveininger. <u>Temaene i planprogrammet og utredningsbehovet</u> <u>3. Fornybar energi og nettkapasitet</u> Målet om å produsere mer fornybar energi og øke nettkapasiteten vil innebære involvering av mange interessenter og aktører. Det vises til at i samarbeid om nettutvikling er det viktig å få med sentrale aktører ut over kommuner og fylkeskommunen.	1. Fylkesdirektøren viser til at planprogrammet legger til grunn det nasjonale klimamålet om lavutslippssamfunnet innen 2050, ref. klimaloven. Dette vil tydeliggjøres. 2. Tiltaksrammeverket UFF (unngå, flytte, forbedre) er tenkt som rammeverk for utforming av bestemmelser, retningslinjer og tiltak i planarbeidet. UFF vil tydeliggjøres i planarbeidet. 3. Innspillet tas med videre i planarbeidet. 4. Samordning av det regionale planarbeidet er noe fylkesdirektøren har stort fokus på. Intensjonen er at planene sammen skal være anvendbare. 5. Fylkesdirektøren viser til at planen skal være et styringsverktøy for de avveininger som må tas mellom klima, energi, næringsutvikling og natur. Planprogrammet legger ikke opp til en større naturkartlegging, natur er i utgangspunktet tenkt begrenset til arealer for karbonlagring- og opptak, arealer for klimatilpasning og andre viktige økosystemtjenester.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		Kommunen viser til kunnskapsgrunnlag for energiproduksjon og energieffektivisering i Grenland og anbefaler at den tas med som kunnskapsgrunnlag for Grenland. <i>4. Grønn verdiskaping og sirkulær økonomi</i> Omlegging til grønn verdiskaping og sirkulær økonomi vil være vesentlig for å nå målet om et lavutslippssamfunn. Det er viktig at det er avgrensninger mot pågående arbeid med regional plan for arealbruk og mobilitet. Kommunen anbefaler å samle føringer om arealbruk i regional plan for arealbruk og mobilitet. <i>5. Bevare natur-, jordbruks- og kulturverdier</i> Kommunen viser til det at det er betydelige interessekonflikter mellom dette hovedmålet og andre interessenter til blant annet utbygging av fornybar energi. Kommunen peker på naturens egenverdi og anbefaler at denne også må legges til grunn for de vurderinger og prioriteringer som planen skal legge til rette for. Kommunen ønsker større fokus på å forsterke kartleggingen av natur. Kommunen ønsker også dra-hjelp i form av kartlegginger og analyser som kommunene i neste omgang kan ta i bruk i kommunal planlegging. Kommunen forventer at planen skal gi tydelige føringer for hvordan ulike interesser skal avveies. <u>Organisering av planarbeidet – Medvirkning – Framdrift</u> 6. Planen vil legge føringer og prioriteringer for arealbruk og kommunen ønsker bli mer direkte involvert i planarbeidet. Kommunen oppfordrer til arbeidsverksteder med politisk	6. Regionrådene er deltakende i referansegruppen, gjennom to deltakere. Fylkeskommunen vil involvere kommunene gjennom arbeidsverksteder og møter med kunnskapsformidling. 7. Justering av høringsperioden legges frem for politisk vedtak.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		deltakelse og frokostmøter for formidling av kunnskap for felles forståelse av situasjonsbildet. 7. Kommunen viser til høringsperioden for planforslaget vil være før og etter sommeren 2026. Kommunen anbefaler å legge høringsperioder utenom sommeren for å sikre best medvirkning.	
7	Nye Veier AS	Har ingen merknader til høringen.	
8	Mattilsynet	Har ingen merknader til høringen.	
9	Nome kommune	Vedtak fattet i samfunnsutviklingsutvalget: Nome kommune ser positivt på at det er startet arbeid med en regional plan for klima, energi og grønn omstilling. 1. Fensfeltet berøres av alle de 4 hovedmålene i den overordna Telemarksplanen. Av den grunn ser Nome kommune det som viktig å være mer direkte involvert i planarbeidet. 2. Nome kommune mener det må jobbes med virkemidler som gjør at Telemark som region kan samle seg om planen, slik at vi står sterkt i nasjonale og internasjonale anliggende. 3. Nome kommune er ikke en del av noe regionsråd og ønsker å være mer involvert i planarbeidet spesielt med tanke på utvikling av Fensfeltet som berøres av alle 4 hovedmål i Telemarksplanen.	1. Fylkeskommunen vil involvere kommunene gjennom temamøter og regionalt inndelte arbeidsverksteder. 2. Innspillet tas med videre i planarbeidet. 3. Regionrådene (Grenlandssamarbeidet, Vest-Telemarkrådet, Nome og Midt-Telemark IPR og Kongsbergregionen) er deltakende i referansegruppen, gjennom to deltakere. Fylkeskommunen vil orientere øvrige regionråd underveis.
10	Kragerø kommune	Kommunestyre har i møte 28.08.2025 fattet følgende vedtak 64/25	1. Statnett og andre nettselskap sine områdeplaner er ikke vist direkte til i planprogrammet. Nettselskapene sine

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		1. Fornybar Utslippsfri energi og nettkapasitet Kragerø kommune er positiv til at fylkeskommunen setter fokus på produksjon av fornybar Utslippsfri energi og nettkapasitet i hovedmål 1: Produsere mer Utslippsfri fornybar energi og øke nettkapasitet. Kraft og infrastruktur er utslagsgivende for at blant annet prosessindustrien kan fortsette det grønne skiftet og dermed kutte klimagassutslippet markant. Målet vil innebære involvering av mange interessenter og aktører. Vi kan ikke se at det er med henvisning til Områdeplan for nett fra NVE. Videre vil utbygging av framtidig strømnnett involvere flere aktører enn fylkeskommunen og kommunene, jf. delmål om nettkapasitet der det skal arbeides for å finne ut hvordan kommunene og fylkeskommunen sammen kan planlegge for fremtidig strømnnett. Særlig Statkraft, Lede og NVE vil være viktige aktører her. 2. Kragerø kommune mener også at det planprogrammet bør utredes om det er arealer i fylket som passer for vindkraft, vannkraft og kjernekraft. Dette sett i sammenheng med allerede utbygget nettkapasitet. Fylkeskommunen bør også innhente kunnskap om hvilke type utbygging av ny energiproduksjon og distribusjon, som gir den laveste samfunnskostnad. 3. Kragerø kommune mener at det ikke skal bli foreslått regionale planbestemmelser som en del av dette planarbeidet med mindre det er støtte til dette både i kommunen(e) som blir berørt og det ellers er bred støtte til den aktuelle planbestemmelsen. Det oppfordres til at planen viser retning for hvilken natur i Telemark det er som har størst potensial for	områdeplaner vil være naturlig del av kunnskapsgrunnlaget. 2. som del av kunnskapsgrunnlaget vil en se på potensialer for kraftproduksjon i Telemark. I et kunnskapsgrunnlag som kommunene kan benytte til sin saksbehandling vil samfunnsøkonomisk vurdering av energiproduksjon kunne være relevant. 3. Planprogrammet er foreslått med bestemmelser og retningslinjer for å kunne fungere som et styringsverktøy for de avveininger som må tas mellom klima, energi, næringsutvikling og natur. Dette vil samordnes med pågående arbeid i regional plan for arealbruk og mobilitet i Grenland. Intensjonen er at planene sammen skal være anvendbare. Planprogrammet legger i utgangspunktet ikke opp til en større naturkartlegging, natur er tenkt begrenset til arealer for karbonlagring- og opptak, arealer for klimatilpasning og andre viktige økosystemtjenester.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		naturrestaurering, av hensyn til arts mangfold, klimaeffekt og økosystemtjenester.	
11	Herøya Industripark	Herøya Industripark AS støtter intensjonen bak planprogrammet og stiller seg positiv til en helhetlig og ambisiøs tilnærming til klima, energi og grønn omstilling i Telemark. Vi mener planen inkluderer de temaene som bør inngå i planarbeidet. 1.Vi ønsker å påpeke viktigheten av tydelige og målbare mål. Grønn omstilling og bærekraftig utvikling er mye brukte uttrykk som favner et bredt spekter av temaer. Slike uttrykk kan være vanskelige å knytte til konkrete planer og handlinger. Vi mener særlig en konkretisering av planens delmål vil være hensiktsmessig i evalueringen av planarbeidet. Det kan med fordel også trekkes paralleller til FNs bærekraftsmål. 2.Vi ønsker å understreke utfordringene ved trilemmaet, og etterlyser en tydeligere prioritering i tilfeller der interessene står i konflikt. Tilstrekkelig energi og nettkapasitet er avgjørende for at industrien skal kunne redusere sine klimagassutslipp og gjennomføre omstillingen til det grønne skiftet. Med dagens klimapolitikk er dette nødvendig for å opprettholde konkurransekraften. Manglende nettkapasitet og energitilgang har allerede ført til utsettelse og usikkerhet i industriprosjekter. Ytterste konsekvens vil være nedleggelse av virksomhet eller relokalisering til utlandet. Herøya Industripark AS ønsker	1. FNs bærekraftsmål og bærekraftsdimensjonene tas med i videre planarbeid. 2. Trilemmaet vil tydeliggjøres i planarbeidet. 3. Forslag til tiltak tas med i videre planprosess.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		derfor å understreke viktigheten av tilstrekkelig energi og nettkapasitet for å opprettholde eksisterende industri, samt arbeidsplassene og verdiskapingen som industrien bidrar til. 3. Mangel på kvalifisert arbeidskraft er også en utfordring i regionen. Vi anbefaler at planen inkluderer tiltak for å styrke samarbeid mellom næringsliv, utdanningsinstitusjoner og offentlig sektor, samt stimulere til etter- og videreutdanning. Dette er avgjørende for å sikre nødvendig kompetanse og opprettholde industriens konkurransekraft i årene som kommer. I tillegg mener vi at planen bør adressere regionens attraktivitet som bosted og arbeidssted. For å tiltrekke nødvendig kompetanse og arbeidssøkere, er det viktig å utvikle tiltak som gjør Telemark til et attraktivt sted å bo og jobbe. Vi støtter hovedpunktene i planprogrammet med særlig vekt på utforming av strategiske føringer, retningslinjer og bestemmelser.	
12	NVE	Det er en tydelig bevissthet i planprogrammet om klimaendringer og behovet for klimatilpassing i videre planlegging. God arealplanlegging er et av de viktigste virkemiddelet for å forebygge skader fra flom, skred, erosjon og overvann. Pågående klimaendringer vil øke risikoen for disse faretypene. Vi erfarer at det ofte er en utfordring å sette av store nok og sammenhengende areal til å sikre: • overvannets avrenning på overflata i intense nedbørhendelser, • vassdragenes kapasitetsbehov i flom, • erosjonsutsatt areal,	Forslag til tiltak tas med i videre planprosess. 1. Omtales i planprogrammet som viktig for å ivareta klimatilpasning.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		• skredutsatt areal og • nødvendige areal for avbøtende tiltak (sikringstiltak). I «kampen om arealene» erfarer vi at det planlegges utfylling og inngrep i vassdrag (bekker, elver og vann). Særlig ser vi dette ved planlegging og utføring av infrastrukturtiltak, men også ved fortetting og transformasjon i sentrumsområder. 1. NVE oppfordrer til at dere tar inn et mål om å ta vare på gjenværende ubebygde sone langs sjø og vassdrag, og at dere også omtaler restaurering av vassdrag og spesielt åpning av elver og bekker. Vi viser til Rundskriv H-5/18 Samfunnssikkerhet i planlegging og byggesaksbehandling. Kapittel 2.5 gir veiledning i hvordan hensynet til samfunnssikkerhet kan innarbeides i regionale planer. For alle fylkene i landet er det utarbeidet klimaprofiler. <u>Klimaprofil Telemark - Norsk klimaservicesenter</u> gir et kortfattet sammendrag av klimaet, forventede klimaendringer og klimautfordringer i Telemark. Å legge til rette for mer fornybar energi, effektiv og fleksibel energibruk er i tråd med <u>Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 - regjeringen.no samt Statlige planretningslinjer for klima og energi - Lovdata</u> . Vi støtter fylkeskommunens mål om å lage en regional plan i tråd med disse føringene. Å legge til rette for grønn omstilling i regionen, krever kunnskap om kraftsystemet i regionen. Det er behov for et godt kunnskapsgrunnlag om hvilke arealer som eventuelt er	

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		egnet for større kraftkrevende industri, hvor det er ledig kapasitet i kraftnettet og hvor det er nærhet til sterke punkter i nettet som vil kreve mindre nettførsterkninger. Det er de regionale nettselskapene og Statnett som må vurdere om tilknytning til ny grønn industri er driftsmessig forsvarlig, eller om det er behov for investeringer i regional- eller transmisjonsnettet for å levere den mengden kraft som industrien legger opp til. Vi anbefaler at fylkeskommunen har tett dialog med Statkraft og de regionale nettselskapene i det videre arbeidet. For å få en oversikt over hvordan dere kan ta hensyn til våre tema i de regionale planene anbefaler vi dere å bruke våre internettsider, blant annet siden om arealplanlegging. NVE vil ellers bidra til planarbeidet gjennom innspill og uttalelse til planforslaget.	
13	Vest-Telemarkrådet	Vest-Telemarkrådet støtter hovedmålene i planprogrammet og deler ambisjonen hvor Telemark bidrar til nasjonale og globale klimamål. For å gjøre planen mer handlingsrettet og nyttig lokalt anbefaler Vest-Telemarkrådet at planen inneholder konkrete verktøy. Eksempelvis maler for klimabudsjett/-regnskap. 1. Vest-Telemarkrådet anbefaler at sentrale høringer unngår perioden midtsommer/fellesferie. 2. Vest-Telemarkrådet anbefaler at landbruket integreres tydeligere som klimatiltak i den regionale planen. Det anbefales eget delmål om bærekraftig matproduksjon.	Forslag til tiltak tas med i videre planprosess. 1. Fremdriftsplanen er foreslått justert både for å bedre koordinere med pågående regional plan for arealbruk og mobilitet i Grenland og for å sikre en lengre høringsperiode. 2. Fylkesdirektøren merker seg innspillet rundt landbruket. Landbruksstrategien tas inn i regionale føringer og landbrukets rolle vil tydeliggjøres i planprogrammet. 3. UFF er forsøkt tydeliggjort i planprogrammet. 4. Forslag til tiltak tas med i videre planprosess.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		3. Vest-Telemarkrådet støtter bruken av UFF (Unngå, Flytte, Forbedre) og ber om at hvordan rammeverket skal benyttes i praksis konkretiseres. 4. Vest-Telemarkrådet foreslår også tiltak til hovedmålene.	
14	Universitetet i Sørøst-Norge	<u>Foreløpig utkast til mål; både formuleringer og rekkefølge på målene</u> USN anbefaler et målhierarki, hvor absolutte krav, ønskede mål og langsiktige visjoner skilles tydelig. USN anbefaler sortere hovedmålene i prioritering for bedre kommunisere alvoret i klimautfordringen og behovet for akselerasjon. USN viser til at kompetanse er avgjørende for å nå samtlige hovedmål og anbefaler at kompetanse integreres deretter. USN mener at begrepet sirkulær økonomi bør utdypes i målene, ikke kun som et mål i seg selv, men som metode for både verdiskaping og naturbevaring. <u>Bruken av rammeverket UFF (unngå, flytte, forbedre) som gjennomgående prinsipp, og hvordan dette kan operasjonaliseres i regional plan</u> USN foreslår at UFF brukes til å vurdere og rangere tiltak i handlingsprogrammene og at det utvikles temaspesifikke indikatorer. Det kan være nyttig å koble UFF til kvantitative analyser som klimaregnskap og -budsjett, samfunnsøkonomiske analyser, livsløpsanalyser (LCA), arealregnskap og naturregnskap.	Innspillene tas med i det videre planarbeidet. 1.Forslag til tiltak tas med i videre arbeid. 2. Det legges opp til innhenting av kunnskap om ulike bransjer og næringer relevante for Telemark, inklusivt datasenter. Energi vil da være et svært relevant tema i dette. 3. Planprogrammet er oppdatert for å inkludere dette. 4. Fensfeltet er fremhevet som en viktig satsning i planprogrammet. Forslag til tiltak tas med i videre planprosess.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		1. Det er verdt å merke seg at det er viktig å ta hensyn til at rammeverket er statisk og tar ikke alltid høyde for teknologisk utvikling eller endringer i samfunnsbehov over tid. Et tiltak som i dag er "forbedre", kan i løpet av planens virkeperiode bli "unngå" eller "flytte" – men rammeverket fanger ikke opp slike overganger. USN viser til et alternativt rammeverk, UMK (unngå, minimere, kompensere). UMK kan muligens fungere bedre innen arealforvaltning, samt at det gir tydelig prinsipp om kompensasjon. USN anbefaler at det gjennomføres opplæring i bruk av rammeverket som verktøy i planprosesser for å sørge for forankring og felles forståelse. <u>Temaene i planprogrammet og utredningsbehov</u> USN viser til at det er en kritisk svakhet at det ikke finnes realistiske løsninger for nettilgang før 2035. Store deler av industriplanene og omstillingsmålene står i fare for å forbli urealistiske uten konkret strategi for mellomløsninger. USN anbefaler at midlertidige løsninger må ses på, og lokaleprosjekter for testing av fleksible energiløsninger, delingsmodeller og energisamvirker. USN viser til at fylkeskommunens rolle er noe uklart. Det anbefales at aktører som Statnett, Lede og NVE kobles på i prosesser om nettet. USN etterlyser konkrete arealkart med inndeling i beskyttede, prioriterte, og transformasjonsarealer med prinsipp om netto null nedbygging.	

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		2.USN mener datasentre og digitalisering må inn som utredningstema. Datasentre bør nevnes eksplisitt som areal- og energikrevende virksomhet med potensielt stor påvirkning på natur og kraftbalanse. 3.USN anbefaler å se mer på virkemiddelstrukturen for å tydeliggjøre hvordan planen skal gjøre mer enn kun oppfordre. <u>Utkast til organisering av planarbeidet; konkrete tilbakemeldinger på USNs ønsker om involvering i det videre planarbeidet</u> USN ønsker at sine faglige miljøer koblet tidlig og systematisk på. USN er deltakende i ekstern referansegruppe, samtidig bør USNs rolle som regional kunnskapsinstans styrkes. USN viser til at det er etablert et fagråd for kjernekraft og at det vurderes tilsvarende råd innen kraftsystem og nett. 4.USN anbefaler at Fensfeltet utpekes som et regionalt satsingsområde og legger til rette for tett samarbeid mellom næringsliv, forvaltning og kunnskapsmiljøer. USN utvikler en tverrfaglig kunnskapsplattform for bærekraftig ressursutnyttelse og verdiskaping i tilknytning til Fensfeltet, med vekt på kritiske råmaterialer og sirkulær økonomi. Vi bygger forskningskapasitet, utdanning og innovasjon innen geologi, prosessindustri, miljø og samfunn.	
15	Skagerak Energi AS	Skagerak Energi AS er positiv til at den regionale planen setter seg et mål om å øke fornybar produksjon og nettkapasitet og viser til at det er viktig å synliggjøre hvordan dette kan gjennomføres.	Tatt til orientering.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		Skagerak Energi AS viser til at fylkeskommunen kan ha en viktig rolle i å bidra til rullering av planer, planvask og kartlegging av areal egnet for fornybar energi. Det vises også til at fylkeskommunen kan bidra til å synliggjøre hvilke konsekvenser ulike fornybare energier kan ha i den regionale planen. Skagerak Energi AS viser til at det er skrevet mange rapporter om forventninger til vekst i kraftforbruk de nærmeste årene. De fleste forventer vekst i forbruket. Denne veksten handler både om ønsket aktivitet i økonomien, og om reduserte klimagassutslipp. Skagerak Energi AS viser til at krafttettersspørsmål vil ha en sammenheng med tilgang på kraft, hvor positiv kraftbalanse med relativt lave kraftpriser tradisjonelt sett har bidratt til å tiltrekke seg industri og næringsliv. Skagerak Energi AS viser til at det er behov for kunnskap og understreker viktigheten av et godt kunnskapsgrunnlag for å kunne øke produksjonen av fornybar energi. Det vises også til at vi må utnytte vannkraftressursene våre bedre, flytte høyverdig energibruk (elektrisitet) over på fjernvarme hvor mulig, og utnytte ressurser som matavfall og husdyrgjødsel bedre gjennom eksempelvis biogass. Sektorer som i dag bruker fossil energi, må elektrifiseres for å kutte utslipp og redusere avhengighet av fossile kilder i samfunnet. Avslutningsvis viser Skagerak Energi AS til forskning og erfaringer med vertikale solkraftanlegg i samdrift med landbruket, med positive effekter og lav miljøpåvirkning.	

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
16	Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard (DMF)	1. DMF foreslår regionale retningslinjer for gjenbruk og håndtering av overskuddsmasser fra bygg- og anlegg, inkludert lokalisering av massetak, mellomlagring, bearbeiding og deponi. DMF erfarer at kommuner ønsker mer konkrete regionale føringer for lokalisering av areal til håndtering av overskuddsmasser og plassering av masseuttak. Som del av kartlegging av eksisterende industri- og næringsområder bør eksisterende masseuttak og anlegg tas med. Fensfeltet kan bli viktig regionalt og nasjonalt, men er energikrevende. Tilgang på fornybar energi og nett er kritisk for elektrifisering og utslippsreduksjon. Selv om det planlegges for underjordsdrift, vil det være miljøpåvirkning. Dette bør med for å redusere negative påvirkninger. Til kunnskapsgrunnlaget anbefaler DMF å bruke NGUs databaser for lettere integrering mot fylkets kart. Det anbefales også å lære av andres erfaringer med planer for masseforvaltning og markedsløsninger for bruk av overskuddsmasser.	1. Mineralforvaltning og massehåndtering er tydeliggjort i planprogrammet under grønn omstilling og under tematiske avgrensninger. Innspill vurderes relevant for regional plan for arealbruk og mobilitet i Grenland og for ATP Telemark, hvor arbeidet skal starte opp for sistnevnte i 2026.
17	Telemark bondelag	1. Telemark bondelag anbefaler vern av dyrket mark og dyrkbar mark tydeliggjøres i planprogrammet. Telemark bondelag ønsker videre å gi innspill til planforslaget når det kommer på høring. Telemark bondelag mener at planprogrammet ellers er greit dekkende for landbruk og matproduksjon.	1. Fylkesdirektøren har tydeliggjort matjord som en begrenset ressurs og skrevet inn kobling mot regional planstrategi som fastsetter at omdisponering av dyrket og dyrkbar mark skal unngås

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
18	Bamble kommune (adm.)	Kraftkrevende industri er en nøkkelaktør i Grenlands grønne omstilling. Det er derfor avgjørende at planarbeidet tar utgangspunkt i trilemmaet klima – natur – energi og næringsutvikling, slik det er beskrevet i planprogrammet. For at planen skal være helhetlig og troverdig, må den inneholde tydelige vurderinger av konsekvensene tiltakene vil ha – særlig der det oppstår konflikt mellom klimamål og naturhensyn, som ved utbygging av ny energiproduksjon. Vi etterlyser derfor at konsekvensutredninger og avveininger mellom samfunnsnytte og naturverdier får en tydeligere plass i det videre planarbeidet.	Trilemmaet vil tydeliggjøres ytterligere i planarbeidet. Fylkesdirektøren viser også til at det skal utarbeides konsekvensutredning for planen. Konsekvensutredningen vil ta utgangspunkt i bærekraftsdimensjonene; miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft, og bruke hovedmålene til å vurdere positive og negative virkninger.
19	Powered by Telemark	Powered by Telemark er positiv til ny regional plan for klima, energi og grønn omstilling og de målsetningene som settes. 1.Powered by Telemark stiller spørsmål ved om innovasjonssystemet i regionen er i stand til å realisere målsetningene. Powered by Telemark viser ellers til høringsuttalelsen fra Herøya Industripark.	1.Planprogrammet er oppdatert for å inkludere dette.
20	Jernbanedirektoratet	Jernbanedirektoratet ser det som positivt at Telemark fylkeskommune vil utarbeide en helhetlig regional plan for klima, energi og grønn omstilling. Planprogrammet virker å være godt forankret i nasjonale og internasjonale føringer. Jernbanedirektoratet støtter rammeverket UFF og målet om en raskere omstilling til lavutslippssamfunnet. 1. Jernbanedirektoratet viser til at de fremtidige planene for togtilbudet i Telemark vil bidra til arbeidet med å oppnå klimamålene, men vil være avhengig av en tydelig regional	1. Omtale av transportinfrastruktur tas inn i planprogrammet. Vurderes relevant både for tema klima og grønn omstilling. 2. Jernbanedirektoratet er part i Bystrategisamarbeidet i Grenland og en del av samarbeidet i regional plan for arealbruk og mobilitet i Grenland. Planene ses i sammenheng.

Nr.	Høringspart	Hovedpunkter fra uttalelsen	Kommentar fra fylkesdirektøren
		plan for klima, energi og grønn omstilling som tar hensyn til jernbaneinfrastrukturen. 2. Jernbanedirektoratet anbefaler at jernbanens rolle omtales tydelig i det videre planarbeidet.	
21	Lede AS	Lede AS viser til at både nettkapasitet og elektrisk energi er begrensede goder og det tar lang tid å øke tilgangen. Samtidig er det mange aktører som ønsker tilknytning / mer nettkapasitet. Planarbeidet kan etablere en god oversikt over samfunnsnyttene som eksisterende kraftkrevende industri gir, samt energi- og effektbehovene relatert til elektrifisering. Det kan også etableres en oversikt som tar for seg nye aktører som ønsker nettkapasitet og tilgang til energi. Hvis samfunnet ønsker å gjøre prioriteringer, hvilke valg kan da gjøres for å maksimere samfunnsnyttene (arbeidsplasser, lokale og nasjonale skatteinntekter, grønn omstilling, m.m.)?	Planprogrammet er tydeliggjort på hvor mye som effekt som står i kø og omtaler at nett og kraft er begrensede goder.